

Jolanta Zabarskaitė, 2022, *Kaip kalba gamina prasmę. Kognityvinės semantikos tyrimai komunikacijos požiūriu*, Vilnius: Kazimiero Simonavičiaus universitetas.

Vytautas Kardelis

Lietuvių kalbos katedra, Vilniaus universitetas
El. paštas: vytautas.kardelis@ff.vu.lt

Perskaitęs kolegės Jolantos Zabarskaitės monografiją „Kaip kalba gamina prasmę. Kognityvinės semantikos tyrimai komunikacijos požiūriu“ pagalvojau – kaip vienu žodžiu būtų galima apibūdinti šį darbą, populiariau tariant, kokį raktažodį jam būtų galima pritaikyti? Pirmasis į galvą atėjęs žodis buvo TRIPTIKAS, nes visa monografijos architektūra tiek forma, tiek turiniu remiasi į trejetus. Pavadinime trys žodžiai: **Kalba gamina prasmę**, paastrašėje – trys žvilgsniai į kalbą (**kognityvinis, semantinis, komunikacinis**), monografiją sudaro **trys dalys**, kiekvienos dalies pavadinimą sudaro **trys žodžiai**, o pavadinimuose **tris kartus** kartojasi žodis **gamina**: *Gyvenimas gamina reikšmes, Reikšmės gamina prasmę, Prasmė gamina ateitį*. Čia toks formos triptikas, o turiniu – jeigu jau vartoju šį dailės terminą – jis man siejasi su lietuvių grafikos istorija¹: pirmojoje dalyje yra klasikinio realistinio piešinio, bet jis skoningai ir saikingai įvelkamas į avangardistinę ir dekoratyvią formą. Antrojoje dalyje klasikinis piešinys pamažu blėsta, viršų ima turinio įvairovė, išryškėja formos ir turinio ekspresijos vienovė, iškyla vaizdų metaforos. Trečiojoje dalyje tradicines ir populiarias technikas nugali mišri ir autorinė technika, praturtinta koliažu; čia dekonstruojama tradicinė technika, einama link skaitmeninio formato.

Pirmosios triptiko dalies *Gyvenimas gamina reikšmes* skyrių pavadinimai veda į gamtos pasaulį: *Nuo semantinių vienaląsčių iki leksinių paparčių: jaustukai* (p. 17–38); *Smidrai kalbos puokštėje: garsai ir raidės* (p. 39–62); *Leksinės tradescancės arba ikoniškumas kalboje* (p. 63–98), o šią kelionę apibendrina *Kaip sukurti žodį* (p. 99–126). Visur čia tarsi atgyja kalbos kaip gyvo organizmo idėja: vienaląščiai ir dviląščiai semantiniai dumbliai – pirminiai jaustukai, arba biologiniai žodžiai – apauginami laštelėmis ir įtraukiami į kultūrinę apyvertą. Kultūrinės įtakos įvairovė, mąstymo būdas, vertybės suformuoja paparčius – sociokultūrinės kilmės jaustukus, koduojančius istorinę ir kultūrinę kalbinės bendruomenės atmintį. Toliau – prie smidrų kalbos puokštėje, prie garsų ir raidžių, prie neartikuliuotų garsų kitimo į kalbos garsus priešasčių, kurių svarbiausia – žmogaus noras kurti pasaulio kopiją kalboje. Kliudoma vaikų kalba, einama prie garsų suvokimo,

¹ <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-grafika/>

žaidimo garsais, aliteracijų – trumpai tariant, prie fonosemantikos. Trečiasis skyrius skirtas ikoniškumui, o žodžiai ikonos lyginami su kambariniu augalu – tradeskante ir kartu su jos lapeliais preparuojama ir atskleidžiama semantikos primityvioji, pradinė fazė, tada – simboliniame ir metaforiniame kalbos lauke vykstanti fazė ir žodžio reikšmės radimosi gemalas, semantinis primityvas. Čia daugiausiai dėmesio skiriama išstiktukų fonosemantikai. Paskutiniame pirmosios dalies skyriuje kalbama apie du nenutrūkstamus kalbinius procesus – kategorizaciją ir metaforizaciją.

Pirmosios dalies idėją ir turinį geriausiai apibūdins pati monografijos autorė – įdėsiu čia kelias pačių esmę pasakančias citatas: „Pirmoje monografijos dalyje buvo parodyta pirmoji realaus gyvenimo ir kalbos ryšio pakopa – kalbos ikonizmas, vienas iš dviejų semantikos (reikšmių suteikimo) tikrovei būdų, kai reikšmės ir raiškos ryšys yra paaiškintamas kognityvinėmis priežastimis“ (p. 129). Čia susidėlioja visas darnus paveikslas, iš atskirų detalių susiklostęs modelis, kur „reikšmės kopijuojamos iš realybės mėgdžiojant biologinius pojūčius (pirminiai jaustukai), parodant erdvę ir laiką (reduplikacija, žodžių tvarka sakinyje, dismorfija), naudojant kalbos garsus kaip kūrybos medžiagą (rimas, ritmas, skambumas), stebint savo pačių fiziologinius pojūčius (mimemos), patiriant sinestezinį efektą (garsų simbolizmas) ir tiesiog – imituojant dūzgiančio, zvimbiančio, murmančio, traškančio ir gaudžiančio pasaulio <...> garsus (onomatopėjos).“ (p. 129). Taip pat šioje dalyje parodyta ir kalbos struktūros statyba bei jos sąsajos su žmogaus įveiklinamo pasaulio struktūromis, visų pirma – kultūra: „bet koks ikoniškumas kalboje įsukamas į lingvistinių ir kultūrinių procesų nenutrūkstamą vyksmą, nes iš ikoniškų šaknų pa(si)daroma visų kalbos dalių žodžių, jie gauna perkeltinių reikšmių ir taip tolsta nuo savo ikoniškos kilmės, jais dalijamasi skolinant / skolinantis, vyksta daugybė kitų procesų (dūryba, kontaminacija, formos perdirbimas / iškraipymas ir t. t.). Ikoniškus žodžius diskurse pradeda veikti semantinė prozodija ir preferencija, koherencijos, asociacijų procesai, kurie nutrina iki nulio jų ikonišką prigimtį arbitralumo semantiniu sunkiu.“ (p. 129–130).

Raktiškieji pirmojo skyriaus žodžiai *ikoniškumas* ir *kultūrinė apyvarta* antroje triptiko dalyje *Reikšmės gamina prasmę* įsilieja į sąvokos analizę, greta ikoniškųjų žodžių susirikiuoja ir arbitralieji ir visu būriu kyla į kognityvinį lygmenį: „Žodžių veikimas diskurso lygiu, šiuolaikinio pasaulio metaforizacija, paviršinės prasmės struktūros yra labiausiai iširta kalbos veikimo mūsų gyvenime dalis. Mums šioje knygoje rūpi mažiau matomi prasminio efekto kūrimo mechanizmai ir jo veikimo / valdymo procesai komunikacijoje. Reikšmių lygiu ką nors nauja čia sunku pasakyti, tačiau galima pažvelgti į sąvoką iš kognityvinės perspektyvos. Nes būtent sąvoka, kuri reprezentuojama žodžiu ir aprašoma kaip reikšmė, ir yra kalbos sąveikos su realiu gyvenimu išraiška.“ (p. 130).

Antroje triptiko dalyje visų pirma susiduriame su smegenų kartografija ir jos tyrimo objektu – sąvokos žemėlapiu. Čia vietos atsiranda net tik tradicinei ir mums iki šiol įprastai, *normaliai žmonių kalbai*, bet ir skaitmeninei erdvei ir skaitmeninei kalbai bei jos ryšiams su įprastine kalba.

Pirmajame antrosios monografijos dalies skyriuje daugiausiai dėmesio skiriama būtent sąvokų žemėlapiavimui: aptariami šio proceso tikslai, reikalingi duomenys, metodologija.

Suprantamai žemėlapiuotos sąvokos *žaisti loterijoje, estiškumas, kūrybiškumas*. Sąvoka čia interpretuojama kaip „semantinių ryšių ir žinių grafų susikirtimo taškas“ (p. 149), o tie taškai susijungia į semantinių ryšių tinklaveiką, semantinių tinklų modelius, apie kuriuos rašoma tolesniame skyriuje ir aptariami kelių žodžių, pavyzdžiui, *panika*, semantiniai tinklai. Čia ne tik niekur neprapuola, bet dar labiau išryškėja kultūriniai, kognityviniai, komunikaciniai, psichologiniai ne tik pačios sąvokos, bet ir „žmonijos smegenų“ (p. 151) dėmenys, kurie koduojami ir skyriaus pavadinime: *Žodžio teismas: kaltas nekaltasis*.

Paskutinis antrosios triptiko dalies skyrius *Protėvių genai prasmėje: diskursai ir naratyvai* (p. 161–181) bene labiausiai žadina smalsumą: kalbos ir genetikos sąsajų (ne)buvimas – nemenkas diskusijas keliantis klausimas. Čia vėl leisiu apibendrinti autorei: „Šiame skyriuje pristatomas metodas, kaip objektyvizuoti kalbinės bendruomenės istoriškai susiformavusias politinių, geopolitinių, socialinių reiškinių nuostatas ir vertinimus. Metodas yra akademinio, didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ tikslinga analizė, paremta prielaida, kad šis žodynas ir savo sukūrimo būdu, ir milžiniškais duomenų kiekiais atspindi „genetines“ (istorines, atėjusias iš XIX amžiaus pabaigos – XX amžiaus pradžios) lietuviškos kalbinės bendruomenės nuostatas ir vertinimus.“ (p. 161). Čia autorė sustoja ties dar vienu kalbos ir kultūros sąsajų dėmeniu – istorine atmintimi ir imasi nagrinėti jos santykį su komunikacija: „Prasminio efekto procesuose dalyvauja ir istoriškai susiformavusios nuostatos ir vertinimai, kurie gali ir sustiprinti, ir atvirkščiai, susilpninti komunikacijos efektyvumą ir efektingumą, todėl apie juos verta žinoti ir, esant reikalui, juos objektyvizuoti. Kita vertus, giluminių nuostatų ir vertinimo atpažinimas yra kalbinės bendruomenės (tautos, visuomenės) pažinimo įrankis, tam tikra anamnezė tada, kai reikia diagnozuoti gilumines visuomenės problemų priežastis. Ir ši anamnezė / daignozė glūdi kalbinėje raiškoje. Kitaip sakant, norint komunikuoti tikslingai, efektyviai ir efektingai reikia nepamiršti, kad prasmės struktūrose veikia ir istorinė genetika: tam tikras nuostatų, santykio su pasauliu paveldėjimas, suformuotas daugybės istorinių, kultūrinių, socialinių, politinių ir geopolitinių veiksnių, kolektyvinės trauminių patirčių ir praeities pergalių atminties, iš jų atsiradusių kalbinės bendruomenės mitų ir jausenų.“ (p. 161–162).

Skyriuje nagrinėjami prasmių modeliai politiniame lietuvių pasaulėvaizdyje, aptariami žodžių *valstybė, valdžia* ir *įstatymas* leksikografinių straipsnių eLKŽ nagrinėjimo rezultatai. Verta paminėti, kad *valstybės* konceptą monografijoje „Kalba. Tauta. Valstybė“ (2019, Vilniaus universiteto leidykla) yra aptarę pagal Liublino etnolingvistikos mokyklos metodologiją dirbantys kolegos Kristina Rutkovska, Irena Smetonienė ir Marius Smetona. Ateityje, manau, ne tik etnolingvistams ar kultūrinės lingvistikos atstovams bus įdomu palyginti abiejų tyrimų rezultatus ir padiskutuoti dėl panašumų ir skirtumų. Toliau kolegės J. Zabarskaitės monografijoje aptariami dar keli tyrimai, kur nagrinėjamos sąvokos *pamarys, marios, pamariškis* ir sociokultūrinė *madōs* sąvoka.

Trečioji triptiko dalis – trumpiausia ir glausčiausia. Turbūt simboliška, nes kalbama apie tai, kaip *Prasmė gamina ateitį*. Čia svarbiausi raktažodžiai – *performatyvumas* ir... *gartraukis*. Kodėl gartraukis? Atsakymas trumpas: todėl, kad „Pasaulio skaitmeniniai pokyčiai yra kalbiniai pokyčiai“ (p. 197). O grįžtant prie pirmojo raktažodžio dar reikia

pridurti, kad jam skirtame skyriuje plėtojama performatyvumo sąvoka „nuo kalbos kaip socialinės realybės konstravimo medžiagos iki kalbos kaip realios pridėtinės vertės kūrimo infrastruktūros, vaizdžiai sakant, kalbinių fabrių“ (p. 186–187). Skaitytojas susidurs su kalbos, kuriančios realią pridėtinę vertę, panaudojimo strategijomis: ras semantinių ryšių ir žinių grafų metodo pavyzdį *Radviliškio stotis*, susipažins su Juodkrantės tapatybės konstrukcija, kurios pamatas yra iškili regiono asmenybė – Liudvikas Martynas Rėza, sužinos, kaip kalbos technikos gali būti panaudojamos naujai idėjai ir naujam prekės ženklui sukurti, taip pat, kaip gali veikti ir veikia tarminė rinkodara.

Visą triptiką trumpai apibendrinčiau taip: pirmoji dalis – klasikos ir dabarties lydinys, antroji – dabarties žemėlapiavimas, trečioji – grotažymė #ateitis.

Jeigu reikėtų dar vieno visai monografijai tinkančio raktažodžio – jis būtų KITOKIA. „Kaip kalba gamina prasmę. Kognityvinės semantikos tyrimai komunikacijos požiūriu“ tiek turiniu, tiek forma skiriasi nuo mums įprastų mokslinių monografijų – joje „sąmoningai laužomos akademinio rašymo ir mokslinės kalbos taisyklės, vartojama daug metaforų ir analogijų, palyginimų ir personifikacijos. Iliustracijos yra ne šiaip sau paveikslukai, skirti pajvairinti tekstui, bet konceptualiai pagrindines monografijos mintis papildantys elementai.“ (p. 12–13). Beje, iliustracijos irgi triptikiškos – viršelyje Medos Narbutaitės paveikslas „Vinjetė. Pyragas į veidą“, viduje – Eglės Gelažiūtės-Petrauskienės iliustracijos, o priešlapiuose ir viduje – dirbtinio intelekto piešiniai.

Nenustebčiau, jeigu kitiškumas kaip stiprybė kai kam galėtų atrodyti kaip silpnybė. Tarkime, žaismingas ir gyvas turinio pateikimas kokį mokslo biurokratą gali paskatinti pasidomėti, ar leidinys atitinka monografijos/mokslo studijoms keliamus reikalavimus. Atsakymas į šį klausimą – taip, reikalavimus atitinka. Yra mokslinis aparatas, yra empiriniai faktai ir jų analizė, paremta atitinkamomis metodologijomis (dėl jų niekur neprašauta, jeigu kam atrodys kitaip – čia erdvė diskusijai), yra idėjos, yra jų argumentacija. Monografijos struktūra aiški, logiška, motyvuota. Išvados tinkamai apibendrina svarbiausias išvalgas. Yra literatūros ir šaltinių sąrašai, pavardžių, dalykinė ir kalbų rodyklės, taip pat santrauka anglų kalba. Taip, leidinio pradžioje nėra tradicinės monografijos struktūrai įprastų atributų ir monografijoms biurokratų primestos formaliosios schemos: objektas, tikslai, uždaviniai ir t. t. Bet monografijos objektas, tikslai ir uždaviniai yra visiškai aiškūs, tik ne sausai pradžioje susakyti, bet sumaniai išdėlioti visame tekste. Mokslo biurokratija būtinai paklaus: ar leidinys originalus ir pranašesnis už kitus tokio pobūdžio leidinius? Atsakymas – taip, monografija, be abejo, originali. Kiek trikdo klausimas – ar pranašesnis už kitus tokio pobūdžio leidinius? Objektiviai greičiausiai reikėtų atsakyti – ne. Bet ne todėl, kad leidinys nėra pranašesnis, o dėl to, kad tokio pobūdžio leidinių, jeigu žiūrėsime Lietuvos kontekstą, tiesiog nėra. Vien tai yra akivaizdus monografijos privalumas ir kartu originalumo įrodymas. Taip pat manau, kad ir platesniame kontekste originalumu ji nenusileidžia panašaus pobūdžio darbams. Dalyje monografijos, be abejo, yra ir klasikos, ir ankstesnių autorės tyrimų. Bet svarbiausia graži klasikos dėmė su naujovėmis, su ateities vizijomis.

Svarbiausias šios monografijos tikslas, anot pačios autorės: „objektyvizuoti prasmio efekto kalbinius mechanizmus ir parodyti jų veikimo procesus komunikacijoje ir / arba

keičiant tikrovę bei kuriant pridėtinę vertę. Šis tikslas leidžia prisiliesti prie giliųjų kalbos procesų, jos esmės, todėl monografija turi ir kitą tikslą, labiau orientuotą ne į profesionalus, bet į plačiąją visuomenę. Norisi, kad monografija padėtų suprasti, kas yra kalba ir kaip ji veikia, kodėl kalba yra realaus gyvenimo kopija, turinti savo dėsnius, taisykles ir principus. Monografijos autorės nepajudinamu įsitikinimu, visuomenei trūksta lingvistinio mąstymo, kuris padėtų suvokti dabar vykstančius naujus procesus, o suvokti – reiškia atpažinti, valdyti ir prognozuoti.“ (p. 12).

Tiesą sakant, man labiau patinka kiek toliau monografijos tekste dar kartą glausčiau ir, mano galva, tiksliau pasakytas svarbiausias tikslas: „**kalbos ir realaus gyvenimo santykių tyrimas** tam, kad juos būtų galima atpažinti, suprasti jų veikimą ir mokėti juos valdyti komunikacijoje.“ (p. 129; pajuodinta mano – V.K.). **Atpažinti-suprasti-mokėti** (aš sakyčiau: mokytis, mokytis mokėti) **valdyti** – dar vienas triptikas, mano supratimu, labai svarbus šių dienų „kalbos karuose“, ištirpstantis, deja, emocijinguose pasitaškymuose prieš kalbą ir kalbininkus.

Baigdamas monografijos apžvalgą norėčiau grįžti prie lietuvių grafikos – ir vėl netrumpa citata iš Igno Kazakevičiaus ir Vido Poškaus pokalbio „Grafikos kontekstai: deklaracija“:

„*V. P.*: Galbūt patikslinčiau, kad ne visa grafika kalba šiuolaikine meno kalba. Manysčiau, kad šiuolaikinei meno kalbai būdingas arba naujų technologijų naudojimas, arba didesnis „profesionalios“ plastikos „įvaldymo“ poreikis. Šiuo atveju grafika iš tikrųjų užima tarpinę – plūduro – vietą. Esmė tai, kad naudodama tradicines priemones grafika bando kalbėti šiuolaikinio meno kalba. Tai galbūt primena valgymą arba kalbėjimą užsidėjus protezus ant dar besilaikančių dantų. Lyg ir nėra poreikio, bet galima...“

I. K.: Grafikai nekalba ši uolaikinio meno kalba, tam beveik nėra vidinio poreikio ir išorinės stimuliacijos. Šiuo metu egzistuoja Lietuvos ir užsienio grafikos bienalių, trienalijų, rezidentūrų, meno centrų kontekstas, kuris yra pritaikytas išskirtinai tradiciniam grafikos menui. Lietuvoje grafika nekalba šiuolaikinio meno kalba, nes ji turi viską, kad išliktų net atšiauriausiomis menui sąlygomis. Lietuvoje grafikai turi keletą lyderių, kurie palaiko grafikos pulsą. Taigi grafikams, norintiems būti pastebėtiems ir įvertintiems, pakanka dalyvauti tik savo kastos žaidimuose.“²

O jeigu *grafika, grafikai* tekste pakeistumėme į *lingvistika, lingvistai*? Suprantu, kad šis klausimas kai kam bus nemalonus, ypač tiems, kuriems naujas požiūris į kalbą, naujų tyrimo kelių paieškos, kitoks, neįprastas žvilgsnis į faktus, kitokie, neįprasti, ne tokie aiškinimai, kokius išmoko universitete, yra „lingvistinis ruduo“, kurie baiminasi, kad jų „mylimas mokslas, atitrūkęs nuo savo šaknų ir netekęs rūpestingo sodininko, gali visai išblukti „miesto masėje““.³ Taip pat suprantu, kad negalima smarkiai apibendrinti ir sakyti, kad visa lietuvių lingvistika nekalba šiuolaikine lingvistikos kalba, kad naujumas atsiranda tik dėl naujumo – nebūtų tas visiška tiesa. Be abejo, lietuvių lingvistikos erdvėje yra naujų

² https://archyvas.7md.lt/lt/2011-06-24/daile_2/i_kazakevicius_v_poskus_grafikos_kontekstai_deklaracija.html

³ <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22517/21772>

gerų dalykų (pavyzdžiui, pagreitį įgaunanti kultūrinės lingvistikos paradigma, tvirtus pirmuosius žingsnius žengianti skaitmeninė humanitarika, kliudanti ir lingvistiką, lingvistų ir informatikų bendradarbiavimas kalbos technologijų srityje ir pan.). Bet reikia pripažinti, kad kolegės Jolantos Zabarskaitės monografijoje pateikta tikrai daug dalykų, apie kuriuos Lietuvoje dar niekas nekalba ar kalba smarkiai per mažai – ypač daug tų svarbių dalykų pasakyta paskutinėje monografijos dalyje. Čia dar būtina paminėti ir skaitytojo dėmesį atkreipti į išnašas, kur nuorodos į pokalbius „Kalbos klube“ – tai puikus lingvistinio švietimo pavyzdys ir labai gerai, kad šios nuorodos atsirado knygoje. Manau, kad monografija „Kaip kalba gamina prasmę. Kognityvinės semantikos tyrimai komunikacijos požiūriu“ yra naujas ir gaivus vėjo gūsis lietuvių lingvistinėje padangėje. Pasakysiu net ir daugiau: drįsčiau spėti, kad tai ir naujo paradigminio lūžio lietuvių lingvistikoje gera pradžia. Tai kitokio kalbėjimo apie kalbą – „Kalba – tai nuolat kintanti sąvokų ir vaizdinių tinklaveika mūsų smegenyse“ (p. 149) – pradžia: apie kalbą kaip žmogaus smegenų kuriamą ir valdomą reiškinių, mūsų kognityvinę, psichologinę, socialinę ir visą gyvenimišką patirtį sugeriantį ir išgarinantį mechanizmą, apie kalbos nuolatinį variantiškumą ir nuolatinį kismą, apie kalbos santykį su pasauliu ir pasaulio su kalba, kalbos santykį su visuomene ir visuomenės su kalba ir, žinoma, apie kalbos ateitį.

Nesakau, kad su monografijos autore nėra apie ką padiskutuoti – esu įsitikinęs, kad erdvės ir temų diskusijai čia ras įvairių lingvistikos kryptių atstovai, galbūt kils ginčų dėl kai kurių atskirų faktų interpretacijos – tačiau dėl to monografija ir buvo rašoma, dėl to ji vertinga. Nesileisiu čia į atskirų dalykų ar faktų aptarimą ir nesiginčysiu dėl aiškinimų ir vertinimų – tai nėra apžvalgos tikslas. Stabtelisiu tik ties autorės vartojamu terminu *lingvistinis mąstymas*: visiškai sutinku, kad „visuomenei trūksta lingvistinio mąstymo, kuris padėtų suvokti dabar vykstančius naujus procesus, o suvokti – reiškia atpažinti, valdyti ir prognozuoti“ (p. 12), kad „mokykloje neformuojamas lingvistinis mąstymas, nemokoma kalbos kodų kaitos, kalbos tikslingumas nėra sistemingai siejamas su demokratinėmis vertybėmis. Vaikus reikia mokyti matyti kalbos ir pasaulio ryšius ir matyti kalbą kaip kūrybinių idėjų šaltinį.“ (p. 201). Manychiau, kad norėdami išugdyti *lingvistinį mąstymą* vis dėlto turėtume pradėti nuo *lingvistinio švietimo*, kurio visuomenei labai trūksta – vėl prisiminkime ką tik žiniasklaidoje nugrumėjusius ir dar netylančius „kalbos karus“. Turiu autorei pasiūlymą: parengti populiarų šios monografijos skaitmeninį variantą visuomenei, visų pirma – jaunimui. Tai galėtų būti geras lingvistikos įvadas greta jau minėtų „Kalbos klubo“ pokalbių.

Pratarmėje autorė sako: „Monografija skiriama lingvistikos, kalbos technologijų ir komunikacijos profesionalams, taip pat visiems, kas nori sužinoti, kas yra kalba, kaip ji veikia mūsų gyvenime, ir išmolti lingvistiškai mąstyti.“ (p. 7). Šiame sakinyje po žodžio *skiriama* man prašyte prašosi įrašomas žodis *būsimiems*. Gal tai dabartiniame kontekste būtų per daug drąsu formos, bet tikrai ne turinio atžvilgiu, nes dar vienas ir paskutinis monografiją apibūdinantis raktažodis yra TARPDALYKIŠKUMAS.

Baigti šią apžvalgą norėčiau patarimu būsimam monografijos skaitytojui, kurio laikytis gal ir nėra smarkiai būtina, bet – tikiuosi – turbūt bus pravartu: monografiją vertėtų

perskaityti visą nuo pradžios iki galo ir tik tada leistis su autore į diskusijas; nevertėtų imti purtyti galvą, strykčioti nuo kėdės ar pradėti ugingai prieštarauti jau nuo pirmųjų puslapių, nepamačius veikalo visumos, pločio ir gylio. Taip skaitytojas sutaupys brangaus laiko, nes tie faktai ar jų aiškinimai, sąsajos, kontekstai ir vizijos, kurie iš pradžių atrodo neįprasti ir gali kelti abejonių, vėlesniame knygos audinyje nesunkiai randa savo vietą ir yra sumaniai argumentuojami.

Kalba yra gyvenimas, o gyvenimas – įvairus ir įdomus. Tokia ir ši monografija. Neabejodamas rekomenduoju **skaityti, recenzuoti, diskutuoti**.